

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA CREDINȚELE ȘI RITUALURILE DIN EPOCA NEOLITICĂ DIN ȚINUTURILE DINTRE CARPAȚI ȘI DUNĂRE

EUGEN COMȘA

Toți cercetătorii care s-au ocupat și analizat problemele privind credințele din timpul epocii neolitice din ținuturile noastre și din țările vecine, au fost și sunt de acord că principala credință din acea perioadă a fost cultul fertilității, reprezentat, în cadrul complexelor arheologice cercetate, prin diversele figurine antropomorfe de lut ars și din alte materiale, înfățișând un personaj feminin, de obicei, cu graviditate avansată, redat în diferite poziții.

În regiunile cuprinse între Carpați și Dunăre în cursul epocii neolitice s-a desfășurat evoluția unei serii de culturi.

Până în prezent, în așezările purtătorilor culturii Cârcea s-au descoperit numai câteva piese fragmentare, care nu permit o interpretare mai amplă. Dintre acestea se cuvine să amintim doar vasul antropomorf,¹ fragmentar, care redă un personaj feminin voluminos, cu abdomenul proeminent, înfățișând desigur o femeie gravidă, ceea ce înseamnă că încă de la începuturile perioadei neolitice timpurii, pe teritoriul din sudul României, credința se baza pe cultul fertilității.

Cultura următoare în timp și ea de origine sudică, anume cultura Dudești, este caracterizată prin același cult al fertilității, dar oglindit printr-o serie de figurine feminine, cu graviditate accentuată.

Comunitățile culturii au fost răspândite în Oltenia și în Muntenia.² Dacă analizăm figurinele de tip Dudești, din Muntenia în comparație cu cele din aceeași cultură din Oltenia, vom constata o deosebire importantă: cele feminine din Muntenia, majoritatea sunt redată ca fiind așezate în genunchi (fig. 1/1.2).³ În afară de ele sunt și câteva figurine fragmentare reprezentând femei în picioare.⁴ În schimb, în Oltenia, încă nu avem semnalată nici o figurină feminină în genunchi, majoritatea figurinelor, din această regiune, redau femei stând în picioare (fig. 1/4.5), cu un decor bogat.⁵ Deosebirea pieselor din cele două zone, eventual, s-ar putea explica prin diferențe de ordin cronologic.

De obicei, capul figurinelor Dudești este micuț și stilizat, iar gâtul, mai ales în faza Cernica, este lung.⁶ În general, brațele figurinelor Dudești sunt redată ca mici prelungiri laterale, poziția lor exactă fiind greu de precizat. Corpul la figurinele așezate în genunchi este puțin îngroșat în față, în rest este mult stilizat, fără nici un amănunt anatomic, adică lipsesc sânii și chiar mâinile, nu sunt indicate.⁷ În schimb, la figurinele stând în picioare sânii sunt indicați.⁸

Mentionăm că în arealul culturii Dudești s-au găsit și unele piese înfățișând bărbați.⁹ Atrage atenția

1. Marin Nica, Dacia, XXI, 1977, p. 28 (fig. 12/3).

2. Eugen Comșa, PZ, 46, 1971, 2, p. 199.

3. *Ibidem*, p. 234 (fig. 29).

4. *Ibidem*, p. 234 (fig. 29/2) p. 236 (fig. 31/2).

5. Marin Nica: *op.cit.*, p. 97 (fig. 16) și p. 98 (fig. 17).

6. Eugen Comșa: *op.cit.*, p. 236 (fig. 31/2).

7. *Ibidem*, p. 234 (fig. 29/3.4).

8. *Ibidem*, p. 234 (fig. 29/2).

9. *Ibidem*, p. 234 (fig. 29/1)..

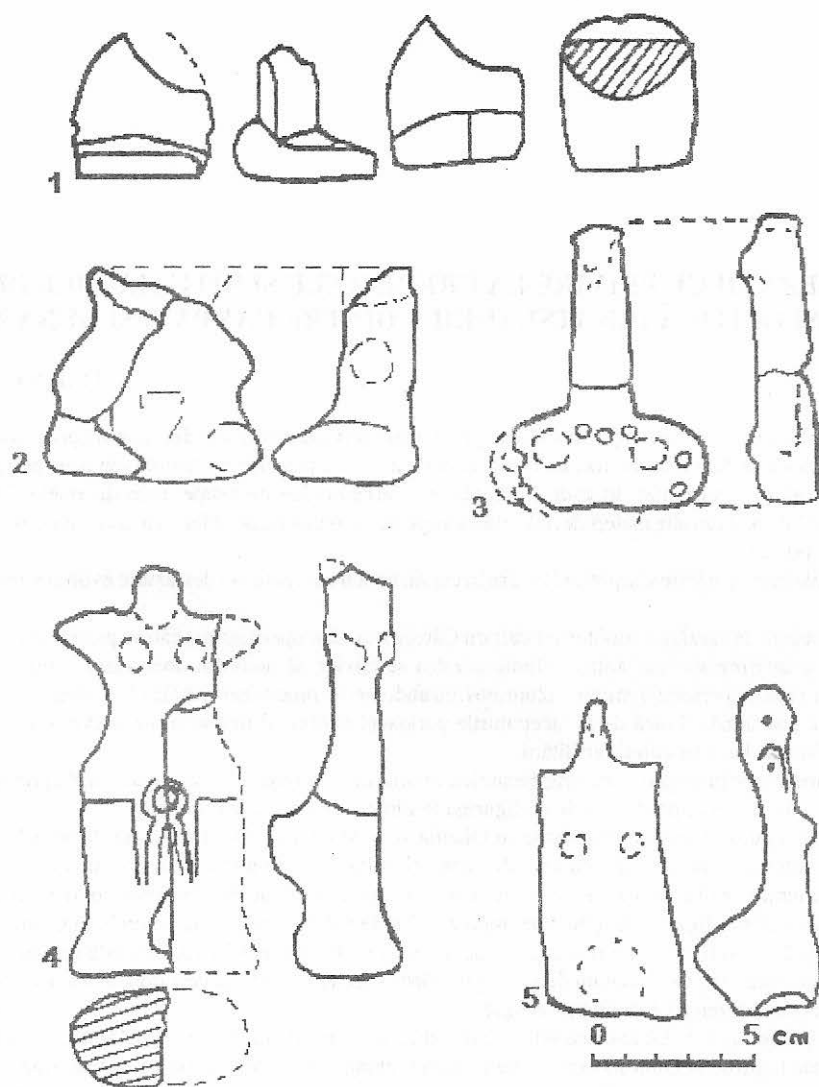

Fig. 1 Cultura Dudești: 1. Dudești (săpături E.Comșa); 2-3. Cernica (după Gh. Cantacuzino și Seb. Morintz: op.cit., Dacia, 7, 1963, p. 36, fig. 8/2, 3); 4-5 Fărcașu de Sus (după M.Nica, Dacia, XX, 1976, p. 98, fig. 17/1, 3).

modul cum a fost redat capul și gâtul sub forma unei simple prelungiri conice.¹⁰

Aceste figurine masculine evident că au avut o altă semnificație în credințele oamenilor din vechime.

Figurinele Dudești din Oltenia reprezintă, de obicei, femei în picioare, cu corpul plat, dar cu steatopigie accentuată și cu indicarea sânilor.¹¹ Capul lor este mult stilizat ca o prelungire scurtă, îngustă sus și cu nasul realizat prin ciupire sau ca o prelungire aproape cilindrică, înaltă cu o îngroșare în dreptul nasului.

Ca și în celelalte culturi, în aria culturii Vinča, din vestul Olteniei, sunt documentate numeroase figurine feminine dovedind și ele credința acelor oameni sub forma cultului fertilității. S-au găsit și rare figurine masculine.

Așezarea reprezentativă din zonă este cea de la Rast.¹²

Majoritatea figurinelor redau personaje feminine stând în picioare.¹³ Subliniem că nici una din ele nu este în poziție îngenunchiată. Mai rare sunt unele așezate pe scaun.¹⁴ Multe din figurinele de la Rast au mâinile ca două prelungiri laterale scurte¹⁵ a căror poziție exactă nu poate fi precizată. La altele se observă că au vrut să redea brațele întinse lateral și îndoite din coate cu antebrățele în jos (fig. 2/1.2).¹⁶ O astfel de poziție o prezintă câteva piese. Altele mai puține au brațele îndoite, cu antebrățele în sus,¹⁷ deci în poziție de rugăciune. Mai rare având altă semnificație, sunt figurinele cu brațele îndoite din coate și așezate cu palmele pe abdomen.¹⁸ (fig. 2/3)

Este curios faptul că spre deosebire de așezările Vinča din Banat, unde pe chipul majorității figurinelor este redată o mască, pe cele de tip Vinča de la Rast, nu este indicată nici o mască.

Pe un fond, în principal, reprezentat de cultura Dudești, în Muntenia, s-a format cultura Boian cu o evoluție îndelungată.

Figurinele din aria culturii Boian nu sunt prea numeroase,¹⁹ dar unele din ele sunt importante în privința interpretării lor din punctul de vedere al credinței și ritualului.

Majoritatea figurinelor din cele patru faze ale culturii Boian reprezintă personaje feminine, stând în picioare (fig. 3/2.4). Unele din ele sunt frumos ornamentate.²⁰ Cel puțin o parte din aceste ornamente redau decorul de pe unele piese de îmbrăcăminte. Alte figurine sunt înfățișate ca fiind îmbrăcate în rochii lungi (fig. 3.1).²¹ Cum este și firesc multe din aceste figurine reprezintă femei gravide. S-au găsit și rare figurine masculine.²²

Brațele figurinelor sunt, de obicei, sub forma unor scurte prelungiri laterale,²³ așa că nu se poate ști ce poziție au avut anume. Unele din ele au prelungirile terminate cu câte un vârf scurt, în sus, ceea ce credem că reprezintă un indiciu că mâinile erau îndoite din coate, cu antebrățele ridicate în sus. De altfel, din faza de tranziție s-a păstrat o figurină întreagă în poziție de orantă.²⁴ Alte figurine au păstrat mici porțiuni din brațe, care par să fi fost arcuite în jos.²⁵ Fără îndoială fiecare din aceste poziții deosebite ale brațelor avea o anumită semnificație din punctul de vedere al manifestărilor religioase.

Dacă avem în vedere figurinele reprezentând femei cu brațele în poziție de rugăciune, considerăm că în astfel de cazuri nu mai poate fi vorba de reprezentarea divinității fertilității a Zeiței Mamă, ci de un personaj feminin, care invocă o divinitate pentru rezolvarea unei anumite probleme. Aceasta înclină, să credem că, în realitate, înfățișează o persoană intermediară între oamenii care au realizat figurina și divinitate. Prin urmare, reprezentarea unor astfel de figurine are scopul de a reda o orantă. În acest caz, înseamnă că la credința bazată pe cultul fertilității a purtătorilor culturii Boian, ca și a celorlalte culturi în care sunt documentate

10. *Ibidem*.

11. Marin Nica: Dacia, XX, 1976 p. 97 (fig. 16) și p. 98 (fig. 17).

12. Vladimir Dumitrescu, *The Neolithic Settlement at Rast*, în BAR, International series 72, 1980.

13. *Ibidem*, de ex.pl. LVII/1.2; pl. LXI/22-25.

14. *Ibidem*, de ex.pl. LXX/74-77.

15. *Ibidem*, de ex.pl. LX/19, 21.

16. *Ibidem*, de ex.pl. LX/17, LXII/29, pl. LXV/42.

17. *Ibidem*, de ex.pl. LIX/12.

18. *Ibidem*, de ex.pl. LXIX/70-72.

19. Eugen Comsa: *Istoria comunităților culturii Boian*, București, 1974, p. 193-198.

20. *Ibidem*, de ex.p. 196 (fig. 74/6, 11).

21. *Ibidem*, p. 196 (fig. 74/2, 3).

22. *Ibidem*, p. 196 (fig. 73/3).

23. *Ibidem*, de ex.p. 196 (fig. 74/2, 3, 8).

24. *Ibidem*, p. 196 (fig. 77/1).

25. *Ibidem*, de ex.p. 196 (fig. 76/8).

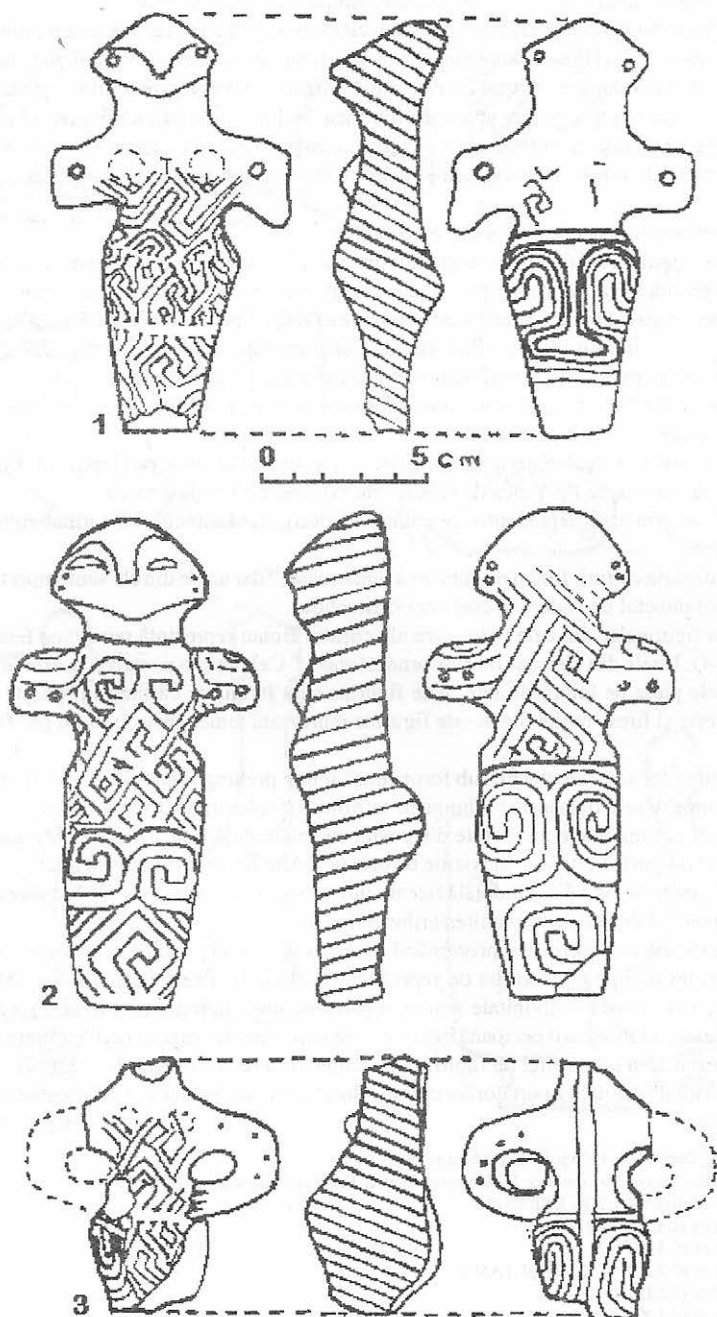

Fig. 2 Cultura Vinča: 1-2 = Rast (după Vl.Dumitrescu, op.cit., 1980, pl. LVII/1-2; 3 = Rast (ibidem, pl. LXIX/71).

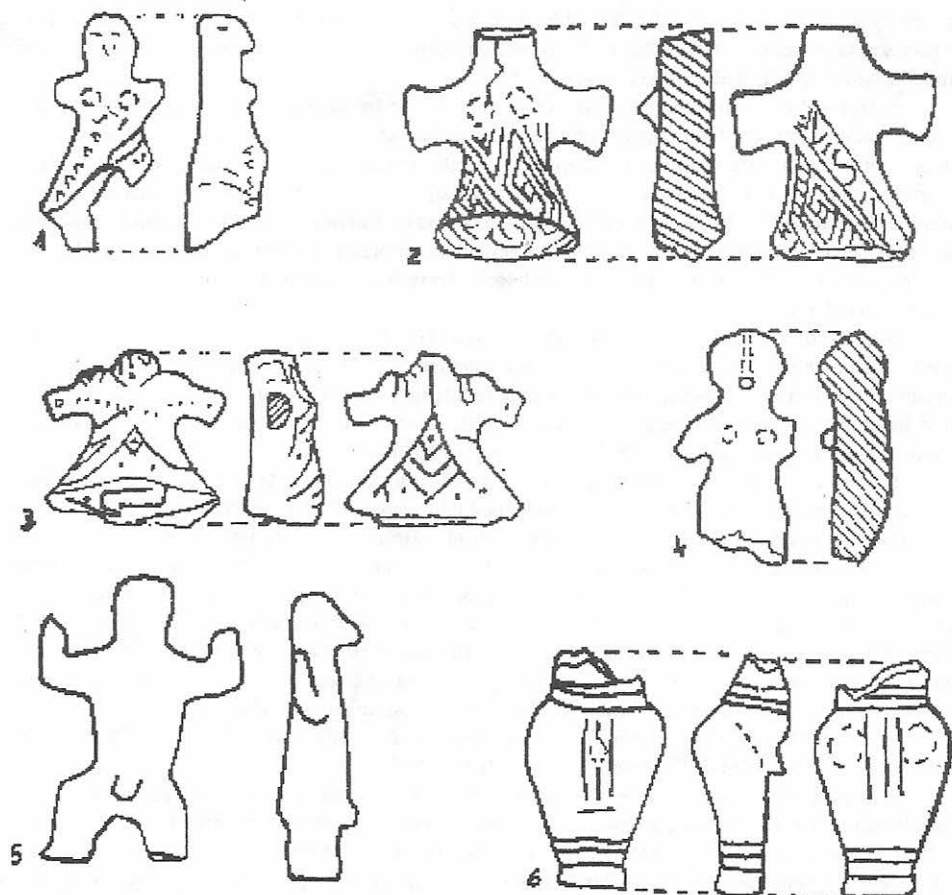

Fig. 3 Cultura Boian: faza Giulești: 1 = Bogata I (după N. Anghelescu, SCIV, VI. 1955, 1-2, p. 319, fig. 7/1-2; faza Vidra: 2 = Tangăru (după D. Berciu, Contribuții..., 1961, p. 411, fig. 193/1; Faza de tranziție: 3 = Vidra (după D.V. Rosetti, op.cit., 1939, pl. 12/1; 4 = Piëtrele (după D. Berciu, op.cit., Materiale, II, 1956, p. 541, fig. 67/3); 5-6 = Ipotești (săpături E. Comșa).

figuri feminine cu o astfel de poziție, trebuie să admitem că figurinele de lut ars redau nu numai pe zeița fertilității, ci și unele personaje intermediare, orante, între oameni și divinitate.

În legătură cu aceeași problemă menționăm și faptul că foarte multe din figurinele de lut ars, din epoca neolitică, au capul sau corpul rupt din vechime.²⁶ În această privință trebuie pusă întrebarea, oare era întâmplătoare această rupere a capului? Nu cumva respectivele figurine înfățișează și ele personaje intermediare, care nu au contribuit la rezolvarea rugămintii formulate de credincios și anuci au fost pedepsite, prin ruperea capului sau a corpului? Considerăm că o astfel de acțiune, în cazul în care respectivele figurine ar reprezenta divinitatea fertilității, deci divinitatea supremă, din acea vreme, nu ar fi fost posibilă, căci atunci divinitatea ar fi pedepsit pe făptaș.

În legătură cu problemele analizate se cuvine să ne referim la o figurină din faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița. Figurina redă un bărbat într-o poziție cu totul deosebită (fig. 3/5).²⁷ Chipul personajului este mult stilizat. Capul era în față o prelungire, care redă nasul. Pe față nu sunt alte amănunte anatomice. Pe corp este redat numai organul sexual. Figurina este înfățișată cu brațele întinse lateral și îndoite din coate, cu antebrațele în sus, formând un unghi rept. Atrage atenția poziția picioarelor, care sunt depărtate, lateral și sunt îndoite din genunchi, formând aproape un unghi drept. Considerăm că figurina descrie reprezenta un personaj cu îndatoriri deosebite în cadrul comunității din faza de tranziție de la Ipotești (jud. Olt).

Dacă avem în vedere unele comunități din India și din Birmania, vom constata că în cadrul lor au loc, în legătură cu anumite manifestări rituale, unele așa zise dansuri caracteristice, în cadrul cărora „vraciul” comunității, având aceeași poziție ca și personajul redat prin figurina masculină descrisă mai sus, „dansează” fiind înconjurat de dansatori, care formează în jurul lui un cerc. În realitate, „Vraciul”, păstrând mereu poziția amintită, nu face pași, ci sare din loc în loc, într-un anumit ritm.

Tot în legătură cu anumite ritualuri, se cuvine să amintim, existența și în cadrul ariei de răspândire a culturii Boian, a unor rare figurine având redată pe față o mască. O astfel de mască este înfățișată pe chipul unei figurine, datând din faza de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița, piesă descoperită în așezarea de la Vidra (jud. Giurgiu). Maska respectivă avea forma aproximativ rombică, cu nasul redat ca o dungă reliefată slab, ochii sub forma a două triunghiuri și gura rotundă, ca și cum ar reda un personaj care cântă.²⁸ Pe baza analogiilor etnografice, privitoare la comunități slab dezvoltate, se știe că în legătură cu diferite manifestări magico-religioase, în cadrul lor, anumite personaje prevăzute cu masca pe față, dansează sau fac o serie de mișcări, după anumite reguli precise. Se consideră că aceste personaje, atunci când au masca pe față, cu prilejul acelor manifestări dobândesc anumite puteri supranaturale.

În aria de răspândire a culturii Vădastra, din sud-estul Olteniei, strâns înrudită cu cultura Boian, s-a găsit un număr apreciabil de figurine antropomorfe (fig. 5).²⁹

Figurinele feminine redau, de obicei, personaje gravide, dar ele sunt importante prin aceea că pe dânsle este redat un decor bogat, excizat și încrustat cu alb, care reprezintă ornamentele de pe fotea (fig. 4/2).³⁰ Alte câteva piese sunt neornamentate.³¹ Una din ele credem că înfățișează o femeie mai în vârstă, fără graviditate, cu sânii atârnați.³² Este clar că toate figurinele din așezările Vădastra reflectă aceeași credință legată de fertilitate.

În așezările Vădastra s-au găsit și câteva figurine masculine, neornamentale, cu brațe întinse în jos (fig. 4/1.3).³³

O piesă deosebită este un fel de vas, probabil legat de cult, care are deasupra două busturi umane, dar capul lor diferă. Unul este prevăzut cu coarne răsucite, iar celălalt are coarne arcuite (ca la bovine).³⁴ Rămâne deschisă problema dacă nu cumva aceste personaje aveau fața acoperită cu un fel de măști complicate, redând capete de animale. Piesa se leagă tot de cultul fertilității.

26. *Ibidem*, de ex.p. 196 (fig. 74/8, 11), (fig. 75/4, 5, 12, 14).

27. *Ibidem*, p. 222 (fig. 87).

28. *Ibidem*, p. 196 (fig. 76/7).

29. Corneliu N. Mateescu, *Materiale*, VII, 1961, p. 59.

30. *Ibidem*, p. 59.

31. *Idem*, *Materiale*, III, 1957, p. 110 (fig. 10/2).

32. *Ibidem*.

33. *Idem*, *Materiale*, V, 1959, p. 65 (fig. 3/1).

34. *Idem*, *Materiale*, VIII, 1962, p. 189 (fig. 2).

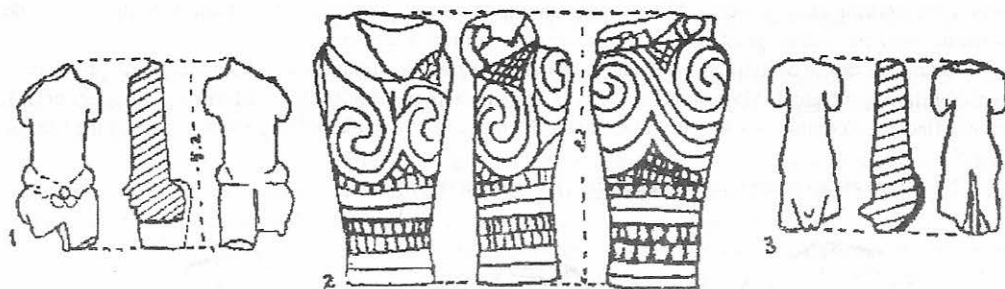

Fig. 4 Cultura Vădastra: 1-Vădastra, faza Vădastra I, 2 Faza Vădastra II (după Corneliu N. Mateescu, op.cit., Materiale, V, 1959, p. 65 fig. 3/1, 2); 3 = Crușovu (după Corneliu N. Mateescu, op.cit., Materiale, III, 1957, p. 106, fig. 4).

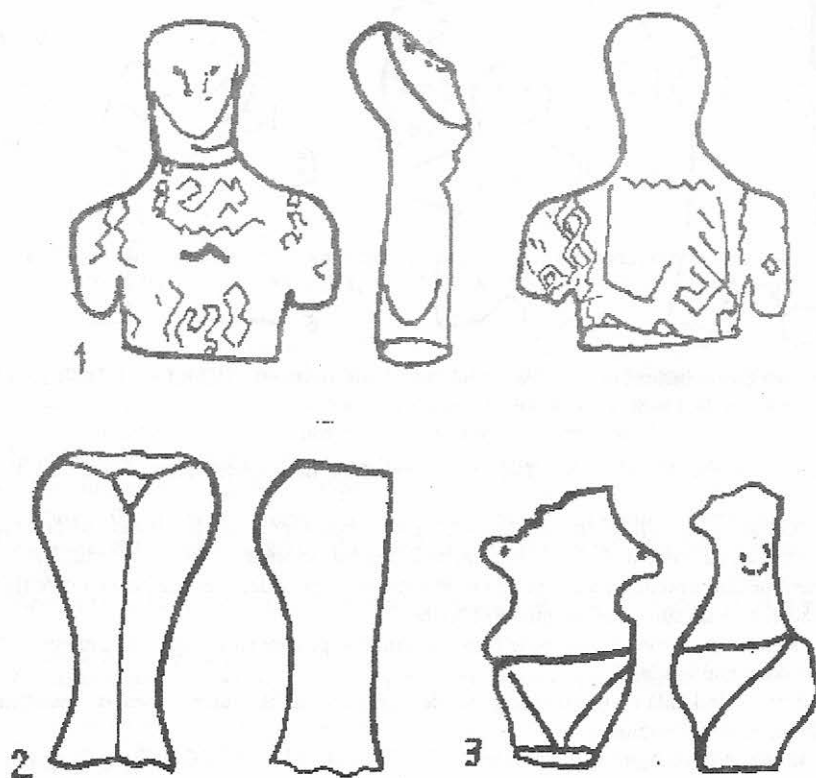

Fig. 5 Cultura Vădastra: 1-3 Hotărani (după M. Nica, *Historica*, II, 1971, p. 28, fig. 13/3-5).

În așezările culturii Gumelnița, care a urmat în Muntenia, formată pe fond Boian, s-au descoperit numeroase figurine antropomorfe. Majoritatea sunt din lut ars, (fig. 6) altele au fost realizate din plăcute de os sau din oase mici. S-au găsit și câteva figurine din marmură și din aur.

Un număr destul de mare de figurine s-au găsit în așezarea Gumelnița de la Vidra (fig. 6),³⁵ prezentând o variabilitate apreciabilă. Majoritatea reprezintă chipuri de femei, înfățișate în diferite poziții, (fig. 6/1.5), desigur fiecare cu o anumită semnificație rituală. Numai câteva din ele redau personaje masculine (de ex. fig. 6/6).

Se cuvine să acordăm o atenție deosebită figurinelor feminine.

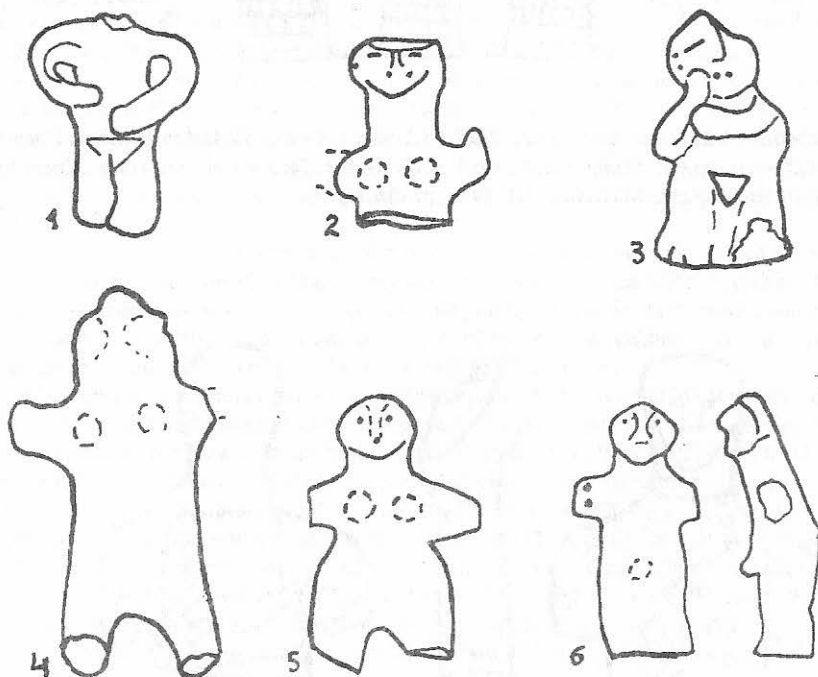

Fig. 6 Cultura Gumelnița: 1-6 = Vidra (după D.V. Rosetti, op.cit., 1939, 1 = pl. 18/7; 2 = pl. 18/5; 3 = pl. 19/1; 4 = pl. 29/3; 5 = pl. 18/3; 6 = pl. 19/7.

O constatare importantă este aceea că ele redau personaje de diferite vârste, fiecare cu anumite caracteristici.

Amintim că în așezarea de la Vidra s-a găsit și o figurină care reprezintă, foarte clar, un copil micuț, înfășat.³⁶ Este evident că nu poate înfățișa divinitatea, deși, desigur, se leagă tot în cultul fertilității.

Remarcăm că pe lângă numeroasele figurine înfățișând femei gravide,³⁷ sunt destul de multe figurine, care reprezintă femei care nu sunt gravide, probabil tinere.³⁸

Nu trebuie să trecem cu vederea și rarele figurine feminine pe care sunt redați sâni atârănând,³⁹ deci este vorba de persoane mai în vârstă.

Nu poate fi nici o îndoială că fiecare categorie de figurine amintite mai sus avea o semnificație în cadrul manifestărilor magico-religioase.

Se cuvine să remarcăm o figurină din așezarea de la Vidra datând din faza Gumelnița B, care redă un

35. Dinu V. Rosetti, *Steinkupferzeitliche Plastik aus einem Wohnhügel bei Bukarest*, JEPK, 12, 1938, p. 29-50+30 pl.

36. *Ibidem*, pl. 16/15

37. *Ibidem*, de ex.pl. 11/1, 13/11.

38. *Ibidem*, de ex.pl. 15/6-9

39. O astfel de figurină s-a găsit la Căscioarele în cursul săpăturilor conduse de Vladimir Dumitrescu.

personaj feminin cu brațele întinse și îndoite din coate, cu antebrățele în sus.⁴⁰ Este sigur un indiciu că această poziție de orantă, cu semnificația ei, s-a păstrat în Muntenia, de la sfârșitul culturii Boian până la acela al culturii Gumelnița.

Menționăm și faptul că o serie de figurine gumelnițene au brațele așezate în diferite poziții, susținând sânii,⁴¹ pe abdomen⁴² sau în poziție de gândire,⁴³ desigur fiecare din ele având o anumită semnificație în credințele din acea vreme.

Tot la Vidra s-au găsit și trei figurine masculine. Una din ele redă un personaj în picioare.⁴⁴ Celelalte două reprezintă persoane așezate,⁴⁵ din care una înfățișează un „gânditor” cu mâna stângă îndoită din cot, cu palma așezată pe obraz și cealaltă mână cu palma așezată pe genunchi, lângă cotul stâng.⁴⁶

S-au scos la iveală din așezările gumelnițene cercetate și o serie de figurine făcute din plăcuțe de os (fig. 7).⁴⁷ Fiecare fază a culturii este caracterizată prin figurine având o anumită formă a capului și a părții inferioare.

După părerea noastră, aceste figurine reprezintă copii mici. Considerăm că ele erau purtate la gât de

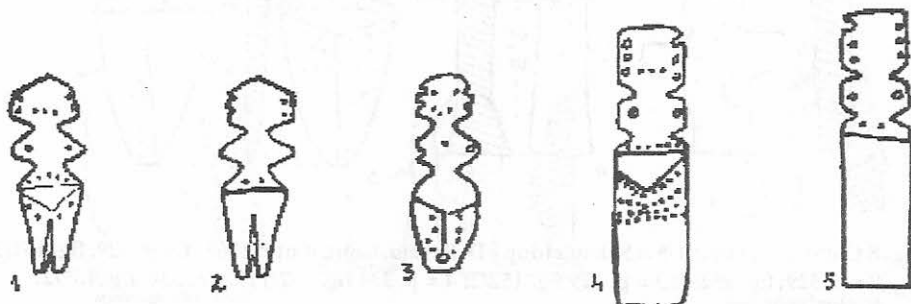

Fig. 7 Cultura Gumelnița: 1-4 = Sultana (după I. Andrieșescu, *Dacia*, I, 1924, p. 105, 1 = pl. XXXVI/1; 2 = pl. XXXVII/1; 3 = pl. XXXVI/3; 4 = pl. XXXVI/2; 5 = pl. XXXVII/2).

femei și fete, în directă legătură cu cultul fertilității. În sprijinul părerii noastre amintim că o serie de astfel de figurine au cele două suprafețe lustruite, desigur datorită purtării lor îndelungate la gât.

În așezările gumelnițene s-au găsit și diferite figurine prismatice de os foarte stilizate, redând desigur tot personaje feminine.⁴⁸ Ele sunt de pus în legătură cu aceeași credință a fertilității.

În aria culturii Gumelnița figurinele de marmură (similare ca formă celor de os, dar mai mari), precum și cele de aur sunt puține.⁴⁹ Ele redau tot personaje feminine stilizate legate de aceeași credință.

Cultura Sălcuța, de pe întinsul Olteniei, strâns înrudită cu cultura Gumelnița, este reprezentată printr-un număr relativ mic de figurine de lut ars (fig. 8/1.3) și de os⁵⁰ (fig. 8/4.5), similare ca tip cu cele gumelnițene.

Figurinele de lut ars sălcuțene reprezintă, de regulă, personaje feminine în picioare, mult stilizate

40. Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, pl. 18/5.

41. Vladimir Dumitrescu, *Dacia*, II, 1925, p. 81 (fig. 63/6); Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, pl. 18/8.

42. Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, pl. 18/6, 7.

43. Vladimir Dumitrescu, *op. cit.*, p. 81 (fig. 63/5).

44. Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, pl. 19/2, 6, 7.

45. *Ibidem*, pl. 19/2, 6.

46. *Ibidem*, pl. 19/2.

47. Eugen Comșa, *Figurines d'os d'époque néolithique dans le territoire de la Roumanie* în *Festschrift für Richard Pittioni zum Siebzigsten Geburtstag*, Viena 1976, p. 158-166.

48. Gh. Ștefan, *Dacia*, II, 1925, p. 190 (fig. 44/4-8).

49. Eugen Comșa, *Pontica*, IX, 1976, p. 23-28; Idem, *SCIVA*, 25, 1974, 2, p. 181-190.

50. D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România în lumina noilor cercetări*. 1961, p. 329-227.

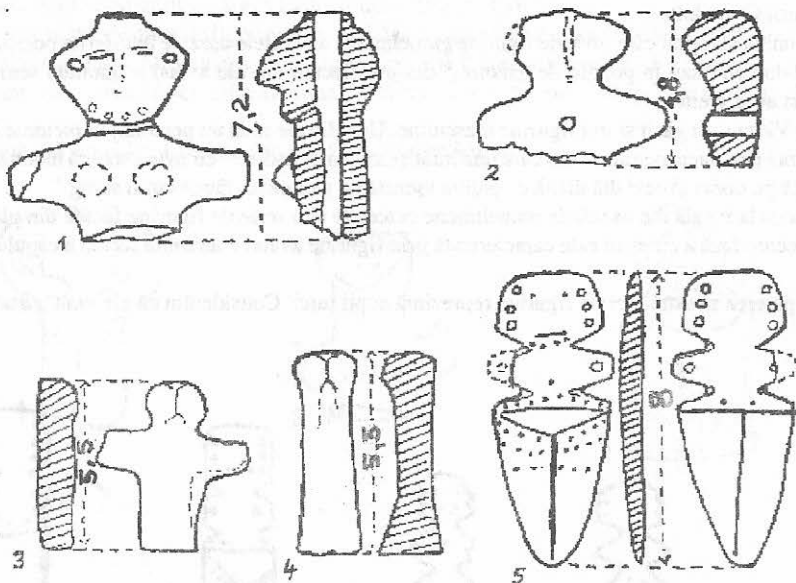

Fig. 8 Cultura Sălcuța: 1-5 = Sălcuța (după D. Berciu, *Contribuții*, 1961, 1 = p. 329, fig. 152/1; 2 = p. 329, fig. 152/4; 3 = p. 329 fig. 152/2; 4 = p. 334 fig. 157/1; 5 = p. 334, fig. 157/2.

(fig. 8/1.3).⁵¹ Ele au brațele ca scurte prelungiri laterale. Una atrage atenția prin aceea că are brațele îndoite și așezate cu palmele pe piept.⁵²

Una din figurinele de la Sălcuța considerăm că redă un personaj feminin, în poziție de orantă, cu brațele întinse lateral și îndoite din coate în sus.⁵³

În cursul neoliticului târziu, în zona de interferență dintre culturile Gumelnița și Cucuteni, în sudul ținuturilor dintre Carpați și Nistru, precum și în estul Munteniei și în nordul Dobrogei, s-a format un aspect cultural numit Aldeni II.

Purtătorii săi au avut aceleași credințe ca și vecinii lor în principal, cultul fertilității. În așezarea de la Fulga (jud. Buzău) s-au descoperit numeroase figurine, mai ales, feminine, redată ca stând în picioare (fig. 9/8).⁵⁴ Multe din ele au capul și corpul rupte din vechime. Ele nu sunt ornamentate. Capul îl au, de obicei, rotund, împărțit în doi lobi, despărțiți prin nas (fig. 9/1.3). Pe ele sunt indicați sânii, triunghiul sexual și linia despărțitoare a picioarelor⁵⁵ (fig. 9).

Merită să subliniem faptul că destul de multe din ele au brațele îndoite din coate, cu antebrățele în sus, în chip de orantă.⁵⁶ (fig. 9/2, 4-6).

Subliniem că la Fulga s-a descoperit și o figurină masculină,⁵⁷ care merită toată atenția, deoarece redă un personaj cu brațele îndoite din coate, cu antebrățele în sus și cu picioarele depărtate (fig. 9/9). Această figurină se aseamănă mult cu cea de la Ipotești, de aceea credem că nu trebuie exclusă ipoteza că reprezintă, de asemenea, un „vraci” executând un dans ritual.

51. *Ibidem*, p. 329 (fig. 152/1, 2).

52. *Ibidem*, p. 329 (fig. 152/4).

53. *Ibidem*, p. 330 (fig. 153/3).

54. Eugen Comsa, SCIVA, 45, 1994, 2, p. 105-122.

55. *Ibidem*, p. 106 (fig. 1), p. 108 (fig. 2).

56. *Ibidem*, de ex. p. 108 (fig. 2/7, 11).

57. *Ibidem*, p. 108 (fig. 2/1).

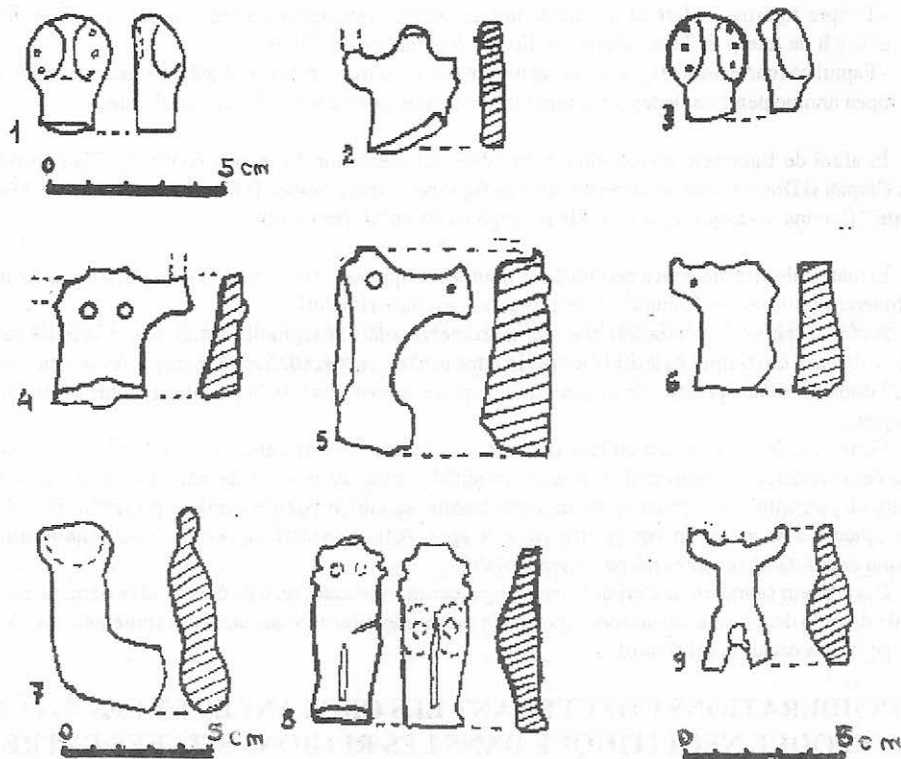

Fig. 9 = Aspectul cultural Aldeni II. 1-9 = Fulga (săpături Gh. Ștefan; Eugen Comșa op.cit., SCIVA, 1994, p. 105-122).

Menționăm că în așezarea de tip Aldeni II de la Fulga s-a găsit și un fragment dintr-o figurină plată de os, gumelnițeană.⁵⁸

*

Sintetizând datele prezentate cu privire la figurinele antropomorfe din epoca neolitică din regiunile cuprinse între Carpați și Dunăre, ajungem la unele concluzii, credem demne de reținut:

- Majoritatea figurinelor din ținuturile studiate au fost modelate din lut și apoi au fost arse.
- Un număr mai mic de figurine au fost făcute din plăcuțe de os sau din oase mici.
- Altele foarte puține s-au realizat din marmură și din aur.
- Din analiza figurinelor prezentate rezultă că majoritatea reprezintă femei, ceea ce duce la concluzia că în acea perioadă în domeniul credinței rolul predominant era jucat de femei, deoarece divinitatea principală reprezentând fertilitatea era o femeie (Zeița mamă).
- În afară de divinitatea fertilității, în diferite culturi, sunt reprezentate personaje feminine, redată în picioare, cu brațele în poziție de rugăciune, ceea ce presupune că ele serveau drept intermediare între membrii comunității și divinitate.
- Descoperirea unor figurine redând copii mici, femei tinere, femei gravide, femei în vârstă, dovedește că fiecare din aceste categorii de figurine avea o anumită semnificație în domeniul magico religios.
- În acest domeniu, ținând seama de numărul redus al figurinelor înfățișând bărbați, rezultă că aceștia jucau un rol secular în domeniul credinței, din acea vreme. Ei serveau, uneori, dacă ținem seama de cele două figurine menționate, drept „vraci”, care aveau rolul de a interveni, prin dansul ritual, pe lângă divinitate, pentru rezolvarea unor probleme.

58. Fragment descoperit în cursul săpăturilor noastre.

- Despre figurinele plate de os, după cum am arătat, considerăm că redau copilași și că erau purtate atârimate la gât de fete și de femei tinere, în directă legătură cu fertilitatea.

- Faptul că foarte multe figurine au capul rupt din vechime constituie, după părerea noastră, o dovadă că se rupea anume pentru a pedepsi personajul reprezentat pentru nerezolvarea unei doleanțe.

*

În afară de figurinele antropomorfe, în cuprinsul așezărilor din epoca neolitică, aflate în ținuturile dintre Carpați și Dunăre, s-au descoperit și diferite figurine (nu prea multe) de lut ars redând animale domestice, stilizate⁵⁹ (bovine, ovicaprine, porci). Ele se leagă tot de cultul fertilității.

*

În toate culturile din epoca neolitică din ținuturile cuprinse între Carpați și Dunăre, s-a practicat numai ritul funerar al înmormântării⁶⁰, punându-se în practică anumite ritualuri.

Astfel, după părerea noastră, cea mai mare necropolă din regiunile studiate aici, anume cea de la Cernica, datează din timpul culturii Dudești. În cuprinsul ei, cei decedați erau îngropați în poziție întinsă pe spate,⁶¹ după un ritual specific, de origine sudică, poate împrumutat de la purtătorii culturii Hamangia din Dobrogea.

Comunitățile din celelalte culturi, documentate în ținuturile amintite, au practicat un ritual conform căruia cei decedați erau îngropați în poziție chircită,⁶² obicei considerat de unii specialiști ca reflectând credința că pământul este mamă și cel îngropat trebuie să aibă o poziție similară pruncului din pânțele mamei, pentru a se naște din nou pentru viața de apoi. Alții consideră că poziția redă semnul urmând ca persoana decedată să se trezească pe lumea cealaltă.

Dacă ținem seama de materialele care se găsesc în morminte rezultă clar că acei oameni credeau în viața de dincolo de mormânt și de aceea puneau în morminte diferite vase, unelte și alimente, care să-i fie de folos, pe lumea cealaltă, celui mort.

CONSIDÉRATIONS CONCERNANT LES CROYANCES ET LES RITUELS DE L'ÉPOQUE NÉOLITHIQUE DANS LES RÉGIONS SITUÉES ENTRE LES CARPATHES ET LE DANUBE

- Résumé -

L'auteur présente dans cet article les types des figurines en terre cuite, marbre et en or, caractéristiques pour les cultures néolithiques des régions mentionnées plus haut, qui sont liées avec le culte de la fertilité.

D'après les données présentées, la majorité des figurines représentent des personnages féminins dans positions différentes.

D'après l'opinion de l'auteur unes de ces figurines représentent une divinité, des autres, plus rares, reproduisent des petits enfants ou des femmes jeunes ou âgées, chaque catégorie ayant une signification religieuse à part.

L'auteur considère que quelques figurines féminines en position d'orante représentent des personnages intermediaires entre la communauté et la divinité.

Les figurines masculines sont rares. Quelqu'un d'eux représentent des danseurs, pendant quelques manifestations magico religieuses.

Quelques figurines ont sur le visage une masque.

Les figurines zoomorphes sont liées de même avec des pratiques du culte de la fécondité.

Les gens de l'époque néolithique qui ont vécu dans la zone comprise entre les Carpathes méridionales et le Danube ont crû dans une vie future après la mort. Cette croyance se reflète par la position accroupie des décedés, ainsi que par les ofrandes déposées dans les tombes à côté des squelettes.

59. Vladimir Dumitrescu, *op.cit.*, 1925, p. 89-90 (fig. 68).

60. Eugen Comsa, *Die Bestattungssitten im rumänischen Neolithikum*, in *Jahresschrift für Mitteldeutsche Vorgeschichte*, 58, 1974, p. 113-156.

61. Gh. Cantacuzino, *SCIV*, 18, 1967, 3, p. 379-397.

62. Eugen Comsa, *op. cit.*, in *Jahresschrift...*, 1974, p. 113-156